

L'APRENTATGE SERVEI UNIVERSITARI

Xarxa d'Innovació Docent ICE UdG

Material creat pels membres de la Xarxa d'Innovació Docent en Aprenentatge Servei de l'Institut de Ciències de l'Educació Josep Pallach de la Universitat de Girona (curs acadèmic 2015-16): Pilar Albertín, Jaume Bellera, Ana Bofill, Eulàlia Guiu, Raquel Heras, Mariona Masgrau i Pere Soler.

Universitat de Girona
**Institut de Ciències de
l'Educació Josep Pallach
ICE**

XARXES
D'INNOVACIÓ
DOCENT

Universitat
de Girona

Avís legal

Aquesta obra està subjecta a una llicència Reconeixement 3.0 de Creative Commons. Se'n permet la reproducció, la distribució, la comunicació pública i la transformació per generar una obra derivada, sense restricció sempre que se'n citi el titular dels drets (Universitat de Girona).

La llicència completa es pot consultar a

<http://creativecommons.org/licenses/by/3.0/es/legalcode.ca>

Edita:

Servei de Publicacions de la UdG.

www.udg.edu/publicacions - a/c: publicacions@udg.edu

© D'aquesta edició: Universitat de Girona

Primera edició: desembre 2017

ISBN: 978-84-8458-469-8

ÍNDEX

1. Què és l'aprenentatge servei (ApS)?	5
2. Com s'organitza un projecte d'ApS?	7
3. Quins criteris de qualitat ha de seguir un bon projecte d'ApS?	9
4. Descripció d'una experiència d'ApS a la UdG	11
5. Per saber-ne més	13

1. QUÈ ÉS L'APRENTATGE SERVEI (ApS)?

L'aprenentatge servei (ApS) és una metodologia d'ensenyament-aprenentatge que proposa realitzar una acció solidària que doni resposta a necessitats reals i alhora provoqui assolir aprenentatges.

L'ApS té una doble finalitat: una pedagògica i l'altra solidària.

- Una finalitat pedagògica, perquè a partir d'un treball real, sobre el terreny, pretén posar en joc diferents competències i assolir així uns aprenentatges que, d'altra manera, uns aprenentatges que, d'altra manera, no s'assolirien amb la mateixa intensitat.
- Una finalitat solidària, perquè consisteix a fer que aquest treball sobre el terreny sigui útil per a unes persones, una entitat o una comunitat desfavorida i es doni resposta a una necessitat real.

És aquesta doble finalitat, en equilibri, el valor més preuat d'aquesta proposta pedagògica. Tant important és el projecte educatiu i el treball d'aprenentatge que es fa, com la proposta de servei que es planifica i els resultats que s'obtenen. Es tracta d'una metodologia docent activa que proposa vehicular l'adquisició d'aprenentatges mitjançant un servei a la comunitat.

Una de les definicions més estesa en el nostre entorn és la que proposa el *Centre Promotor de l'ApS*, una xarxa d'entitats amb voluntat de servei públic que treballa per associar l'ApS a la innovació i la qualitat educativa:

“És una proposta educativa que combina processos d'aprenentatge i de servei a la comunitat en un sol projecte ben articulat en el qual els participants es formen tot treballant sobre necessitats reals de l'entorn amb l'objectiu de millorar-lo.”

L'aprenentatge servei és una metodologia docent activa que proposa vehicular l'adquisició d'aprenentatges mitjançant el servei a la comunitat i una revisió reflexiva i crítica del procés

Aquestes són algunes idees que ens poden ajudar a entendre el concepte i el sentit de l'ApS:

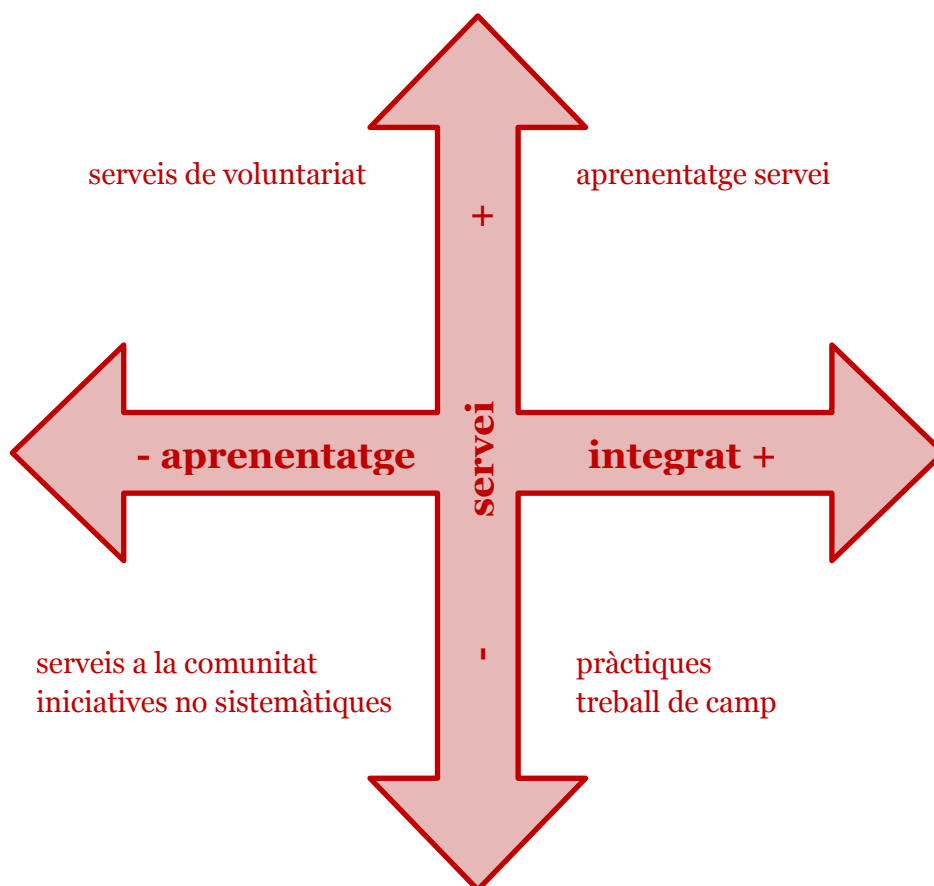
- És alhora una proposta d'acció educativa i social.
- És una metodologia que potencia l'apoderament dels alumnes en els processos d'aprenentatge i el treball significatiu.
- És una filosofia educativa que posa l'accent en el desenvolupament de la responsabilitat cívica i fomenta valors com el sentit crític, l'equitat i el compromís.
- Es fonamenta en la pedagogia activa, la investigació-acció, l'aprenentatge reflexiu, el treball cooperatiu i la responsabilitat social universitària, i permet posar-los en joc de manera integrada.
- Permet treballar tot tipus de coneixements i competències.
- Motiva el treball en xarxa i afavoreix establir relacions amb entitats i moviments socials.

- Fomenta aprenentatges i serveis recíprocs, és a dir, sap treure aprenentatges d'un servei, i també sap convertir en servei un procés d'aprenentatge.
- Té sentit en la mesura que genera un impacte formatiu i transformador.

Per altra banda, l'ApS no és només:

- Un projecte de voluntariat, encara que estigui molt ben plantejat.
- Un treball de camp d'una recerca, encara que aporti molts coneixements.
- Unes pràctiques d'una assignatura, encara que es facin en entorns d'acció solidària.
- Un conjunt d'iniciatives solidàries o d'accions d'ajuda, siguin esporàdiques o no.
- Un servei comunitari, ni de les institucions ni de les entitats.
- Un projecte de cooperació.

Vegeu els «Quadrants de l'aprenentatge servei» de la Universitat de Stanford, pensats per facilitar la distinció entre totes aquestes pràctiques (Service-Learning 2000 Center, 1996):

El terme *aprenentatge servei* s'ha estès ràpidament a nivell internacional en els darrers anys i recull algunes tradicions diferents. El concepte anglosaxó paral·lel és *service learning*, amb una àmplia difusió, encara que també s'anomena *community-based learning*, *engaged learning* o *active learning in the community*, entre altres termes. En els països castellanoparlants, a part d'*aprendizaje servicio*, també s'utilitzen els termes *servicio comunitario*, *voluntariado educativo*, *educación solidaria* i *trabajo comunal*.

2. COM S'ORGANITZA UN PROGRAMA D'APRENTATGE SERVEI?¹

Per portar a terme un programa d'ApS cal tenir en compte els deu punts següents:

1. Fixar els objectius genèrics i específics, tant curriculars com del servei.
2. Especificar les característiques curriculars: en quina assignatura s'integra l'ApS i si en vertebrava la seva totalitat o només una part.
3. Concretar l'equip docent i tot l'equip humà:
 - Acordar quin professorat del mòdul s'implica en l'ApS.
 - Establir quins altres professionals hi participen i quines responsabilitats assumeixen.
4. Definir el destinatari del servei:
 - Definir específicament quins requisits ha de complir una institució per beneficiar-se del servei. Acordar quines plataformes, entitats o organitzacions sense ànim de lucre es beneficiaran del servei.
 - Establir clarament els drets i deures d'ambdues parts.
 - Identificar els interlocutors responsables de l'ApS dins de l'entitat.
5. Concretar el servei:
 - Definir, amb la col·laboració del beneficiari, quin tipus de servei es farà: intervenció, suport, assessorament, projecte.
 - Preveure l'envergadura del projecte (durada, espai, extensió) segons les característiques del mòdul.
6. Garantir els aprenentatges:
 - Establir el suport que es donarà als estudiants des de l'aula.
 - Determinar quines sessions d'aula, xerrades i visites es fan paral·lelament al treball de camp.
7. Especificar el perfil d'estudiant:
 - Especificar a quin perfil d'estudiant va dirigida l'assignatura (estudis, curs o cicle).
 - Determinar quins estudis previs s'han de tenir per participar en aquesta experiència.
 - Aclarir si la participació és obligatòria o lliure. Si és lliure, aclarir quin procediment s'ha de seguir per accedir-hi.
 - Concretar el grau d'autonomia i decisió que tindran els i les estudiants.

En l'organització d'un projecte d'ApS s'han de tenir en compte els objectius, la integració curricular, el destinatari del servei, l'equip humà, el tipus de servei i d'aprenentatge, el perfil d'estudiant, les qüestions organitzatives i l'avaluació.

¹ Per aquest apartat s'ha tingut en compte el document de Maria Marquès «Taller: el disseny d'una experiència d'aprenentatge servei», document de la sessió que va impartir en el Postgrau Interuniversitari de Docència Universitària, a l'ICE Josep Pallach-UdG, el 30 de gener de 2013. L'autora inclou apartats que s'han de tenir en compte si l'ApS esdevé una iniciativa estesa i s'ha d'articular des de la facultat o la universitat.

8. Organització del treball:

- Establir un cronograma del mòdul que integri sessions d'aula, xerrades, visites i intervencions al centre i que especifiqui els dies i la durada de cada activitat.
- Determinar els espais: quines sessions es faran a la facultat i quines es faran al centre de servei.
- Pel que fa als recursos, preveure quins recursos materials calen per tirar endavant el mòdul: espais, aparells audiovisuals i nova bibliografia, entre altres.
- Pel que fa als grups, determinar les tasques compartides i les individuals. Determinar el grau d'autonomia dels estudiants: com i quan s'han de posar en contacte amb els tutors del centre; cada quant s'han de trobar amb el tutor de la facultat, etc.

9. Avaluació i autoavaluació:

- Decidir el tipus d'avaluació que farà el professorat –formativa, sumativa– i si els estudiants faran autoavaluació.
- Aclarir quins retorns tindran els i les estudiants al llarg del curs per part del professorat.
- Determinar qui i què avalua cadascú –professorat, alumnat i serveis– i quin percentatge decideix cadascú en la nota final.
- Procurar avaluar l'impacte de l'experiència.

10. Finançament:

- Determinar si cal finançar el projecte. Si és així, determinar d'on s'obtindran els fons per a cada edició.

3. QUINS CRITERIS DE QUALITAT S'HAN DE SEGUIR PER FER UN BON PROJECTE d'ApS?

Un bon projecte d'ApS, bàsicament, ha de tenir un bon plantejament en dos sentits: en la seva dimensió pedagògica i com a proposta de servei solidari; per altra banda, en la mesura del possible, l'estudiant ha de participar en totes les fases del procés.

En relació a la dimensió pedagògica, s'ha de partir d'un bon disseny del procés formatiu que possibiliti el desenvolupament de les competències pròpies dels estudis; però també s'ha de tenir en compte la formació ètica, orientada a consolidar la solidaritat i la responsabilitat social.

Els projecte d'ApS s'han de reconèixer amb un valor creditici propi, dins d'un o diversos mòduls dels estudis.

En relació amb la proposta de servei solidari que realitzarà l'estudiant, cal assegurar que respondrà a una necessitat o a una demanda d'un col·lectiu, servei o entitat i, alhora, que portarà a terme accions concretes per ajudar a transformar, canviar o millorar la situació d'aquest col·lectiu, servei o entitat. Cal avaluar els efectes, resultats i impacte que el projecte d'ApS produeix en el context d'aplicació, així com l'avaluació dels aprenentatges que efectivament ha realitzat l'estudiant.

A un nivell més global, el projecte d'ApS, com qualsevol altra acció educativa universitària, ha d'estar subjecte a un procediment de sistematització: disseny, programació, execució i avaluació. És bo comptar amb la complicitat d'un departament, centre o institut de la universitat, per tal que obtingui un major reconeixement i perquè també s'inclogui en iniciatives de col·laboració interuniversitàries o d'innovació docent.

L'aprenentatge servei és una metodologia docent activa.

La Xarxa d'Innovació docent d'ApS de la UdG ha elaborat una taula de criteris per a l'avaluació d'experiències d'ApS que especifica catorze criteris distribuïts en cinc dimensions: universitària, del servei, dels aprenentatges, pedagògica i social.²

L'Oficina d'ApS de la Universitat de Barcelona destaca sis elements a tenir en compte a l'hora de dissenyar, implementar i avaluar una pràctica d'ApS: necessitats, aprenentatge, servei, reflexió, reconeixement i parternariat.³

2 Bellera, J.; Albertín, P.; Bonmatí, A. (2015). Criterios para valorar propuestas universitarias de Aprendizaje Servicio (ApS). *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 196: 14-20.

3 El GREM (Grup de Recerca en Educació Moral) de la Facultat d'Educació de la Universitat de Barcelona ha elaborat una rúbrica per a l'autoavaluació i millora dels projectes d'ApS. Rubio Serrano, L.; Puig Rovira, J. M.; Martín García, X.; Palos Rodríguez, J. (2015). Analizar, repensar y mejorar los proyectos: rúbrica para la autoevaluación de experiencias de aprendizaje servicio. Profesorado. *Revista de Currículum y Formación del Profesorado*, 19 (1): 111-126.

4. DESCRIPCIÓ D'UNA EXPERIÈNCIA D'ApS A LA UdG

Dinamització de la Biblioteca Escolar és una assignatura optativa dels estudis de Grau en Mestre/a d'Educació Infantil i Primària. Es proposa proporcionar tècniques i recursos als futurs mestres per promoure la lectura, l'escriptura i la literatura a les escoles, prenent la biblioteca com a nucli de referència i com a centre d'activitats obertes, inclusives i experimentals.

Durant el primer any de docència ordinària d'aquesta assignatura, amb algunes pràctiques puntuals, molts estudiants reportaven que les biblioteques de les escoles on feien pràctiques havien caigut en desús, estaven molt antiquades o bé alguns centres simplement no en tenien.

Per aquest motiu, a partir de la segona edició es va reestructurar l'assignatura a partir de l'aprenentatge servei: ara, els i les estudiants, organitzats en grups de quatre, a mesura que van assistint a les sessions del curs, han de ser capaços de dissenyar un projecte de renovació d'una biblioteca escolar que escullen a principi de curs i que prèviament visiten per tal de conèixer de primera mà les seves mancances.

***L'aprenentatge servei
té com a repte immediat
dissenyar instruments
d'avaluació flexibles
per a grups d'estudiants
que han treballat
en contextos diversos
i que han fet, per tant,
contribucions
molt eclèctiques.***

Els i les estudiants durant el curs fan una intervenció a les biblioteques assignades, però la seva aportació consisteix sobretot a donar idees de renovació, a proposar models i a aventurar iniciatives en tres àmbits:

- L'espai: propiciar que la biblioteca sigui un àmbit acollidor i atractiu, però sobretot eficient i organitzat.
- La dinamització: fer propostes per promoure el plaer de llegir i la comprensió lectora, per tal que la biblioteca esdevingui un espai central de l'escola.
- L'obertura social: com que es tracta d'un recurs públic, la biblioteca escolar s'ha d'obrir, en la mesura del possible, al barri o poble, i convidar a la lectura tota la comunitat.

Les propostes dels estudiants són molt ben acollides per les escoles i les tenen en consideració a l'hora d'intervenir a les biblioteques; sempre, és clar, en funció dels seus recursos i prioritant el criteri de la direcció i el claustre. La implicació del centre a l'hora d'atendre els estudiants i resoldre els seus dubtes i les seves aportacions són d'un alt valor formatiu.

Els estudiants valoren molt positivament el fet que els seus treballs "no quedin en un calaix" i puguin servir de punt de partida a futures accions en diverses biblioteques escolars.

La valoració de la professora universitària és també molt bona, tot i que ha de recordar que un enfocament d'aquestes característiques sempre suposa un repte de gestió del temps, els espais, els grups i les interrelacions estudiants-centres-professora. A banda d'això, l'ApS també té com a reptes immediats trobar eines per avaluar de forma equitativa estudiants que

han treballat en contextos molt diversos (i que, per tant, han fet feina molt diversa) i promoure la reflexió crítica sobre els propis processos i intervencions pràctiques, com a requisit *sine qua non* per garantir els aprenentatges (i no només els serveis).

Per a més informació: mariona.masgrau@udg.edu

5. PER SABER-NE MÉS

Blog de Roser Batlle

<http://roserbatlle.net/aprendizaje-servicio/>

Centre promotor ApS a Catalunya. Fundació Jaume Bofill

<http://www.aprenentatgeservei.org/index.php?cm=03>

Grup GREM. Grup de Recerca en Educació Moral. Universitat de Barcelona

http://www.aprenentatgeservei.cat/intra/aps/documents/aps_autoevaluacio_cat_mini_IMPA4.pdf

Puig, Josep M. (coord.) (2009). *Aprendizaje servicio (ApS). Educación y compromiso cívico*. Barcelona: Graó.

Puig, Josep M. (2015). *11 ideas clave. ¿Cómo realizar un proyecto de aprendizaje servicio?* Barcelona: Graó.

Red Universitaria de Aprendizaje-Servicio. ApS (U)

<http://redapsuniversitaria.wixsite.com/apsuniversidad>

RIDAS, Revista Iberoamericana de Aprendizaje Servicio. Solidaridad, Ciudadanía y Educación

<https://dialnet.unirioja.es/servlet/revista?codigo=23891>

Universitat Rovira i Virgili. Aprenentatge i Servei

<http://www.urv.cat/es/estudios/modelo-docente/aprendizaje-servicio/>

Xarxa d'Innovació Docent en Aprenentatge Servei de l'Institut de Ciències de l'Educació Josep Pallach

<http://www.udg.edu/projectes/XIDICE/Xarxesd%E2%80%99Innovaci%C3%B3Docent/XIDAprentatgeServei/tabid/19131/language/ca-ES/Default.aspx>

ZERBIKAS. Centro Promotor del Aprendizaje y Servicio Solidario en Euskadi

<http://www.zerbikas.es/>

